

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

Ιστορία και Θεολογία των Εκκλησιαστικών Ύμνων

Ενότητα 5: Η δεύτερη περίοδος της εκκλησιαστικής
υμνογραφίας (Ε' - Ζ' αι.)

Γεώργιος Φίλιας
Θεολογική Σχολή
Τμήμα Κοινωνικής Θεολογίας

2. Η δεύτερη περίοδος της εκκλησιαστικής υμνογραφίας (Ε΄ - Ζ΄ αι.)

A. Το Κοντάκιο

(συνέχεια)

- Ο όρος: «Κοντάκιο» ονομάστηκε (από τον 9^ο αι.) ένας εκτενής ύμνος που εμφανίστηκε από τον 6^ο αι./ «κοντός»: το ξύλο, γύρω από το οποίο περιτυλισσόταν η μεμβράνη (ειλητάριο) που περιείχε τον ύμνο.
- Η δομή: αποτελείται από ένα προοιμιακό τροπάριο (το «προοίμιο» ή «κουκούλιο») και από μία σειρά τροπαρίων (20-30), τα οποία καλούνται «οίκοι» («οίκος»: η «οικοδόμηση» <σύνθεση> τροπαρίων).

(συνέχεια)

- Περιεχόμενο:
 - * Στο Προίμιο εξυμνείται το πρόσωπο ή το γεγονός, στο οποίο είναι αφιερωμένο το Κοντάκιο.
 - * Στους Οίκους εκτίθεται εκτενέστερα το περιεχόμενο του Προιμίου.
 - * Ο χαρακτήρας του Κοντακίου είναι διηγηματικός (με στοιχεία δραματικής εξύμνησης) και υπάρχουν διάλογοι μεταξύ των προσώπων.

(συνέχεια)

- Τα χαρακτηριστικά των Κοντακίων:
 - * Η ακροστιχίδα: η λέξη ή φράση που σχηματίζεται από το πρώτο γράμμα του κάθε τροπαρίου.
 - * Το εφύμνιο ή ανακλώμενο: ο τελευταίος στίχος του Προοιμίου, ο οποίος επαναλαμβάνεται στο τέλος του κάθε τροπαρίου.
- Ο τρόπος ψαλμώδησης του Κοντακίου: συμπεριλήφθηκε στην ακολουθία του Όρθρου/ ψαλλόταν είτε από τους ψάλτες είτε απαγγελόταν (με εμμελή ανάγνωση) από τους ιερείς (όπως ισχύει σήμερα με τον Ακάθιστο ύμνο)/ Σήμερα παρέμεινε η ανάγνωση (στον όρθρο) του Προοιμίου- που ονομάζεται «Κοντάκιο»- και του Α΄ Οίκου (που ονομάζεται «Οίκος»).

(συνέχεια)

- Η προέλευση του Κοντακίου:
 - * Προηγήθηκε προπαρασκευαστικό στάδιο (τα εγκώμια των Πατέρων της Εκκλησίας)/ Το Κοντάκιο είναι, κατ' ουσίαν, εμμελές εγκώμιο.
 - * Η σχέση εγκωμιαστικών λόγων και Κοντακίων: λόγω θέσεως (το Κοντάκιο ψάλλεται μετά την ανάγνωση του Ευαγγελίου και αποτελεί εγκωμιαστική ερμηνεία του)/ λόγω της δομής (το Προοίμιο του Κοντακίου επέχει θέση βιβλικού ρητού, με το οποίο εκκινούσε ο εγκωμιαστικός λόγος/ λόγω της ελεύθερης χρήσης (και στα δύο είδη) των πηγών, δηλαδή της Αγίας Γραφής και των Συναξαρίων.

Β. Οι σπουδαιότεροι ποιητές της Β περιόδου

- Αυτοκράτορας Ιουστινιανός (6^{ος} αι.): ποιητής του ύμνου «Ο Μονογενής Υιός και Λόγος του Θεού...».
- Σωφρόνιος Ιεροσολύμων (+638):
 - * Καλλιέργησε το τονικό ανακρεόντειο μέτρο.
 - * Ποιητής των 23 Ανακρεόντειων Ωδών και των Ιδιομέλων των Ωρών των Χριστουγέννων, της ακολουθίας του Αγιασμού των Θεοφανείων και του Όρθρου της Μ. Παρασκευής.

(συνέχεια)

- Ρωμανός ο Μελωδός:
 - * Ο χρόνος εμφάνισής του στασιάζεται· επικρατέστερη η άποψη ότι έζησε την εποχή του αυτοκράτορα Ιουστινιανού (6^{ος} αι.).
 - * Πηγή περί του βίου του Ρωμανού αποτελεί το Συναξάριό του (2^η Οκτωβρίου) που διασώθηκε σε πολλές παραλλαγές/ Άλλη πηγή είναι τα αφιερωμένα σ' αυτόν υμνογραφικά κείμενα του Πατριάρχου Γερμανού (8^{ος} αι.) και οι περί αυτού Κανόνες του Επιφανίου και Θεοφάνους του Γραπτού (9^{ος} αι.).

(συνέχεια)

* Περί του βίου του: γεννήθηκε στην Έμεσα της Συρίας (τέλη του Ε΄αι.) / επί αυτοκράτορα Αναστασίου Α΄ ήλθε στην Κωνσταντινούπολη ως Διάκονος και έμεινε σε μοναστήρι / εκεί έλαβε (με εμφάνιση της Θεοτόκου) το χάρισμα της σύνθεσης Κοντακίων· εκεί συνέθεσε περί τα χίλια Κοντάκια και απέθανε στην εν λόγω Μονή (Υπεραγίας Θεοτόκου «εν τοις Κύρου»).

(συνέχεια)

- * Το ποιητικό έργο του Ρωμανού: χίλια Κοντάκια/ ευχές και στιχηρά τροπάρια.
- * Οι πηγές του ποιητικού του έργου: Αγία Γραφή/ Μαρτυρολόγια και Συναξάρια/ έργα Πατέρων της Εκκλησίας.
- * Η γλώσσα του Ρωμανού: πλησιάζει προς την κοινή της εποχής/ στοχεύει στην κατανόηση των ψαλλομένων από τους πιστούς.

Τέλος Ενότητας

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών, Γεώργιος Φίλιας 2015. Γεώργιος Φίλιας. «Ιστορία και Θεολογία των Εκκλησιαστικών Ύμνων». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://opencourses.uoa.gr/courses/SOCTHEOL104/>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

